KANSANELÄKELAITOS
Etuuspalvelujen Lakiyksikkö

Helle Mia

18.10.2021

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Kansaneläkelaitoksen lausunto hallituksen esityksestä (HE 129/2021 vp) eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, työsopimuslain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

Kela kiittää lausuntomahdollisuudesta. Kela on ollut mukana hallituksen esityksen valmistelussa ja Kelan esittämiä näkökohtia on otettu valmistelussa huomioon. Esitettyjä muutoksia pidetään sisällöllisesti kannatettavina.

Kelassa pystytään toimeenpanemaan esitetyt muutokset aikataulussa. Kyseessä on kuitenkin merkittävä muutos verrattuna nykytilaan ja Kelan sisäinen käsittelyjärjestelmä vanhempainpäivärahoja varten on käytännössä rakennettava uudestaan. Myös vanhempainpäivärahan hakijoiden käyttämää sähköistä asiointipalvelua sekä etuuskäsittelytyön prosesseja on muutettava merkittävästi. Näiden rakentamisessa joudutaan huomiomaan tehtävän laajuus suhteessa toimeenpanoaikaan. Lain voimaantulon jälkeen järjestelmien kehittämistä jatketaan mm. automatisaation astetta nostamalla.

Lisäksi Kela tuo esille seuraavia hallituksen esitykseen liittyviä asioita:

Vanhempainpäivärahojen hakuaika

Ensinnäkin vanhempainpäivärahojen hakuaikoja ehdotetaan yksinkertaistettavaksi ja selkeytettäväksi siten, että kaikilla vanhempainpäivärahoilla olisi sama takautuva hakuaika.

Hakuaikojen yhtenäistäminen on lähtökohtaisesti kannatettavaa. Vanhempainrahan joustava käyttäminen edellyttää sitä, että niitä on mahdollista hakea myös takautuen.

Takautuva hakuaika voi kuitenkin aiheuttaa nykyistä enemmän yhteensovitustilanteita muiden etuuksien kanssa tilanteissa, joissa henkilölle on jo myönnetty jotain toista etuutta sille ajalle, jolle hänelle myönnetään takautuvasti vanhempainrahaa. Tästä voi seurata etuuksien liikamaksua ja takaisinperintää.

Vakuuttamisaikaa koskeva edellytys

Esityksen mukaan laskettua synnytysaikaa tai adoptiolapsen sijoittamista edeltävästä noin puolen vuoden mittaisesta vakuutuskaudesta luovuttaisiin, mikä sujuvoittaa toimeenpanoa.

Muutoksella on todennäköisesti vaikutuksia myös toimeentulotuen ja asumistuen maksamiseen ja tältä osin hallituksen esityksessä todetaankin, että luopuminen vakuutuskausiedellytyksestä vähentäisi toimeentulotuen ja asumistuen tarvetta arviolta 0,5 milj. eurolla.

Lapsen hoitaminen

Lakiehdotuksen mukaan vanhempainrahan edellytys olisi lapsen hoitaminen. Sitä mitä lapsen hoitamisella käytännössä tarkoitetaan tai mitä siltä edellytetään, ei ole lainsäädännössä tarkemmin määritelty.

Tältä osin Kela toteaa, että lapsen hoitamisedellytyksen arvioiminen voi olla toimeenpanossa hankalaa ja jättää todennäköisesti Kelan vanhempainrahan ratkaisutyön tekijöille paljon tulkinnanvaraa.

Vanhempainrahapäivien käyttäminen

Esityksen mukaan varsinaista vanhempainrahakautta ei enää olisi, vaan vanhempainrahaa voisi käyttää rajoituksetta lyhyissäkin jaksoissa tai yksittäisinä taikka jopa puolikkaina päivinä siihen saakka, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta.

Yhtenäisen vanhempainrahakauden poistumisen seurauksena hakija voi turvautua viimesijaiseen taloudelliseen tukeen eli toimeentulotukeen, vaikka hänellä olisi mahdollisuus hakea ensisijaista etuutta eli vanhempainrahaa. Niin kauan kuin vanhemmalla on oikeus vanhempainrahaan, tulisi vanhempainraha käyttää kokonaan ennen toimeentulotukeen turvautumista. Lakimuutoksen ei tulisi mahdollistaa tilannetta, jossa vanhempi pitää vanhempainrahapäiviä säästössä mahdollista myöhempää käyttöä varten ja hakee toimeentulotukea.

Ehdotetun sairausvakuutuslain mukaisen vanhempainrahan myöntämisen yhtenä edellytyksenä on lapsen hoitaminen. Vanhempaa ei voida velvoittaa hoitamaan lasta saadakseen toimeentulotukeen nähden ensisijaista etuutta. Kuitenkin silloin, kun vanhempi tosiasiallisesti hoitaa lasta ja hänellä on oikeus vanhempainrahaan, tulisi vanhempainrahan käyttämisen olla ensisijaista toimeentulotukeen nähden. Toimeentulotuen hakija saattaa pitää vanhempainrahapäiviä säästössä mahdollista myöhempää käyttöä varten ja esimerkiksi työllistyä myöhemmin, jolloin säästöön jätetyt vanhempainrahat jäävät käyttämättä ja lapsen hoitamisen ajalta toimeentulo turvataan toimeentulotuella.

Kansainväliset kytkennät

Ehdotuksen mukaan vanhemmalla voi olla oikeus käyttää yksinään kaikki vanhempainrahapäivät esimerkiksi silloin, kun toinen vanhempi ei ole Suomessa sairausvakuutuslain mukaisesti vakuutettu. Esimerkiksi, jos hakija on Suomessa sairausvakuutettu, mutta toinen vanhempi ei, hakijalle voidaan myöntää 320 vanhempainrahapäivää. Mikäli toinen vanhempi on vakuutettu toisessa maassa, esim. Ruotsissa ja saa sieltä vanhempainrahaa vastaavaa etuutta, Suomessa vakuutettu vanhempi saa molempien vanhempien päivät, minkä lisäksi toisessa maassa vakuutettu saa tämän maan mukaiset etuudet. Tämä on muutos aiempaan.

Perhevapaakorvaus

Perhevapaakorvauksen saamisen edellytykset säilyisivät ehdotuksen mukaan ennallaan. Korvaus olisi raskaus- tai adoptiokohtainen ja sen saamisen edellytyksenä olisi,

että työntekijälle on maksettu raskausrahaa tai adoptiovanhemman vanhempainrahaa ja työnantaja on samaan raskauteen tai adoptioon perustuen maksanut raskausrahakauden tai adoptiovanhemman vanhempainrahajakson aikana työehtosopimuksen taikka työsopimuksen perusteella palkkaa vähintään yhdeltä kuukaudelta. Vakiintunut tulkinta on, että palkkaa tulee olla maksettu yhtäjaksoiselta kuukauden ajanjaksolta äitiysrahakauden aikana, jolloin mahdolliset työpäivät äitiysvapaan aikana keskeyttävät yhtäjaksoisen vapaan aikaisen palkan maksun (jos työntekijä työskentelee muulle työnantajalle kuin äitiysvapaan palkkaa maksavalle, ei työskentelyllä ole vaikutusta vapaan aikaisen palkan yhtäjaksoisuuteen). Nykyinen äitiysrahakausi on huomattavasti pidempi kuin raskausrahakausi ja äidin palkallinen aika pääsääntöisesti kohdistuu sille. Koska raskausrahakausi on vain 40 arkipäivän pituinen eikä vanhempainrahapäiviä huomioida perhevapaakorvauksessa, esimerkiksi yksittäiset työpäivät raskausrahakauden aikana vapaan palkkaa maksavalle työnantajalle aiheuttaisivat todennäköisesti sen, ettei perhevapaakorvaukseen olisi nykyisen tulkinnan mukaisesti oikeutta.

Lastenhoidon tuista

Lastenhoidon tukiin ehdotetaan tehtäviksi vain välttämättömät lakitekniset muutokset. Lastenhoidon tukien myöntämistä koskevaa lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 14 §:ää ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että tuki myönnetään vähintään kuukauden pituiselle yhtäjaksoiselle ajalle. Edellytyksenä olisi siis kyseisen vähimmäisajan yhtäjaksoisuus. Tukea ei tälläkään hetkellä myönnetä kuukautta lyhyemmältä ajalta. Esityksessä myös ehdotetaan säädettäväksi, että kotihoidon tukea ei makseta lapsesta, josta maksetaan samalta ajalta sairausvakuutuslain mukaista vanhempainpäivärahaa

Edellä sanottu tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vanhempainrahajaksoja ja kotihoidon tukijaksoja on mahdollista vuorotella vain sillä edellytyksellä, että kotihoidon tukijaksot ovat vähintään yhden kuukauden mittaisia. On hyvä muistaa, että vanhempainraha on (nykyäänkin) sairausvakuutuslain mukaisilta arkipäiviltä maksettava päiväkohtainen etuus, kun taas kotihoidon tuki on kuukausittain maksettava etuus.

Heli Hänninen

Osaamiskeskuksen päällikkö

Johanna Aholainen

Etuuspäällikkö